

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради Бердянського
державного педагогічного
університету
від 26.08.2020 р., протокол №01

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО)
(назва освітнього компоненту)

ПРОГРАМА
обов'язкової навчальної дисципліни

підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
(назва ступеня вищої освіти)

Спеціальність 014 Середня освіта
(шифр і назва спеціальності)

Предметна спеціальність 014.02 Мова і література (із зазначенням мови)
(шифр і назва спеціалізації)

Спеціалізація 014.021 англійська мова і література
(шифр і назва спеціальності)

Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Мова і література (англійська))»
(назва освітньої програми)

Факультет філології та соціальних комунікацій
(назва факультету)

Бердянськ, 2020

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Ганна ТАБАКОВА, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства.

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету 21.08.2020 р., протокол №01.

ВСТУП

Метою викладання навчальної дисципліни «Методологія наукового дослідження (літературознавчого)» є формування системи знань про методологію літературознавства завдяки ознайомленню з сучасними школами і напрямками літературознавства та критики, поширеними у світі дослідними та інтерпретаційними практиками; розгляд історії літератури в широкому європейському і світовому контексті; переосмислення історії літератури в цілому й нове прочитання окремих текстів.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Методологія наукового дослідження (літературознавчого)» є:

1. Ознайомлення студентів із різними можливостями підходу до тексту, які відкриваються перед дослідником, з основною термінологією, застосованою різними літературознавчими школами, з діяльністю найбільш значних класиків літературознавчої науки;
2. Розкриття зв'язку методу зі світоглядом дослідника, вироблення навичок пошуку методу, найбільш адекватного для кожного конкретного випадку дослідження.
3. Прищеплення навичок самостійної дослідницької роботи з теоретико-літературними, історико-літературними та літературно-критичними джерелами: статтями, монографіями, підручниками, енциклопедіями тощо.
4. Удосконалення вмінь і навичок аналізу художніх творів з позиції різних теоретичних напрямів та шкіл.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **знати**:

- 1) провідні концепції літературознавчої науки щодо сутності літератури, її специфіки і місця в духовному житті суспільства;
- 2) головні праці вітчизняних і зарубіжних теоретиків літератури;
- 3) ключові категорії літературознавства;
- 4) загальні закономірності літературного процесу й типи літературних явищ.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **вміти**:

- 1) застосовувати сучасні методологічні підходи до аналізу та інтерпретації літературних творів та феноменів;
- 2) аналізувати провідні концепції теорії літератури;
- 3) самостійно працювати з літературознавчими джерелами.

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
ІК. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі середньої освіти або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог. ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	ПР 4. Має творчо-критичне мислення, творчо використовує різні теорії й досвід (вітчизняний, закордонний) у процесі вирішення соціальних і професійних завдань. ПР 5. Вміє оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення.

<p>ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 7. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>СК 6. Здатність вільно користуватись спеціальною термінологією в обраній галузі педагогічних досліджень.</p> <p>СК 5. Здатність професійно застосовувати поглиблені знання з обраної педагогічної предметної спеціальності (мова і література (англійська)); використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії зарубіжної літератури в ЗСО, практиці викладання зарубіжної літератури.</p>	<p>ПР 6. Володіє сучасними методиками і технологіями, зокрема інформаційними, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості наукового дослідження в конкретній педагогічній галузі.</p> <p>ПР 9. Здатний доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних питань з предметної спеціальності (мова і література (англійська)) і власну точку зору на них як фахівцем, так і широкому загалу.</p>
---	---

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС / 90 годин.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Модуль 1

Змістовий модуль 1. Методологія літературознавства. Психоаналітичні підходи

Тема 1. Сучасне літературознавство і проблеми його методології

Сучасне літературознавство в системі гуманітарних наук. Проблема його методу, точності та об'єктивності літературознавчого знання. Поняття про методологію. Методологічний плюралізм. Методологічна криза сучасного літературознавства. Пошуки методології в сучасному українському літературознавстві.

Тема 2. Класичний психоаналіз і архетип на критика

Розвиток психоаналітичної теорії і літературознавства ХХ ст. Основні аспекти психоаналізу З. Фрейда і психоаналітична критика. Психобіографічний метод. Психоаналіз і лінгвістика: ідеї Ж. Лакана. Психоаналітична критика в українському літературознавстві. Вчення К.-Г.Юнга про архетипи і колективне несвідоме. Статті Юнга про літературу: проблема методу. Архетипна критика Н. Фрая: загальнотеоретичний підхід. Типологія жанрів в архетипній критиці Н. Фрая.

Змістовий модуль 2. Формалізм і «нова критика»

Тема 3. Російська формальна школа літературознавства: проблеми поетики

Лінгвістичні джерела російського формалізму. Розуміння завдань поетики. Діяльність угруповань ОПОЯЗ та Московський лінгвістичний гурток. Концепція мистецтва як прийому. Прийом «одивнення». Дослідження фабули і сюжету, мотиву. Студії з поетичної стилістики і версифікації. Теорія літературного процесу у формалістів, динаміка жанрових систем.

Тема 4. Англо-американська «нова критика»

Чільні представники «нової» критики. Текст як автономний естетичний предмет, його іманентний смисл. Метод «пильного читання» тексту. Розуміння структури і текстури. Літературно-критичні праці Т.С. Еліота і проблема художньої традиції. «Нова критика» і російська формальна школа.

Модуль 2

Змістовий модуль 3. Структуралізм і постструктуралізм

Тема 5. Структуралізм і «структуральний аналіз»

Наукові джерела структуралізму: російський формалізм, Празький лінгвістичний гурток. Структурна лінгвістика Ф. де Соссюра: співвідношення знаку і означника, довільність процесу означування. Вчення про бінарні опозиції К. Леві-Строса. Поняття «структурного аналізу». Структуралізм і психоаналіз. Тартуська школа структуралізму і структурний аналіз твору в дослідженнях Ю. Лотмана.

Тема 6. Постструктуралізм і деконструкція.

Зародження постструктуралізму і розмивання поняття «структура». «Текстуальний аналіз» Р. Барта як практика аналізу. Поняття інтертекстуальності. Текст і контекст, прототекст, архетекст, інтертекст. Концепція «знання – влади» і «смерті автора» у працях М. Фуко. Деконструкція як практика постструктуралізму. Засадничі ідеї деконструктивізму (Ж. Дерріда). Опозиція «письмо / текст». Текст як безвладна гра значень. Децентрація і розсіювання тексту. Йельська школа реконструкції (Г. Блум, П. де Мен).

Змістовий модуль 4. Феміністична і постколоніальна критика

Тема 7. Феміністична критика і гендерні студії

Виділення феміністичної і постколоніальної критики із постструктуралістських і деконструктивістських досліджень. Теоретичні засади феміністичної критики та її національні варіанти. Дослідження жіночого авторства, жіночого письма, жінки як читачки. Гендерні студії у літературознавстві. Поняття гендерного дискурсу. Гендерні стереотипи у літературі. Queer-ідентичність та гей-лесбійські дослідження. Поняття queer-ідентичності. Зв'язок з гендерними студіями. Феміністична критика в українському літературознавстві.

Тема 8. Постколоніальна критика

Постколоніальні студії в літературознавстві. Перегляд опозиції «центр / колонії» в літературному процесі. Література колишніх колоній як сфера застосування постколоніальної критики. Зображення чужих цивілізацій у літературі. Зрощення постколоніальної критики з орієнталістськими студіями (Е. Саїд), з феміністичною критикою (Г.Ч. Співак). Рецепт Російської держави в праці Е.Томпсон «Трубадури імперії». Постколоніальна критика в українському літературознавстві.

Модуль 3

Змістовий модуль 5. Рецептивна естетика, феноменологічна критика, наратологія

Тема 9. Рецептивна естетика

Ідеї Е. Гуссерля як основа феноменологічної критики. Концепція «пізнання» літературного твору (Р. Інгарден). Женевська школа феноменологічної критики. «Онтологічна герменевтика» (М. Гайдаггер, Г.-Г. Гадамер). «Горизонт сподівань» як теоретичне поняття в рецептивній естетиці Г.-Р. Яусса. Історико-функціональна модель тексту В. Ізера. Рецептивна естетика в українському літературознавстві.

Тема 10. Наратологія

Проблеми наратології. Ознаки художньої оповіді: естетичність, фікціональність, наративність. Оповідні інстанції: модель комунікативних рівней, абстрактний автор,

фіктивний наратор, абстрактний читач, фіктивний читач або наратор. Поняття «точки зору». Текст наратора и текст персонажа. Еквівалентність за В.Шмідом. Розвиток наратології в українському літературознавстві.

Змістовий модуль 6. Компаративістика і когнітивістські підходи

Тема 11. Порівняльне літературознавство: провідні моделі

Основні види і форми міжлітературних взаємин. Генетичні та контактні зв'язки і типологічні сходження. Перекладацький твір у контексті проблем національного літературного розвитку. Проблема перекладацької майстерності як проблема компаративістики. Інтеграція компаративного й жанрового (жанрово-порівняльного) вивчення літератур. Поняття «світової» літератури.

Тема 12. Когнітивістика в літературознавстві

Наукові джерела когнітивістики. Літературознавче поняття «концепту». Когнітивістська теорія жанру і жанрової системи. Когнітивна семантика і поетика. Когнітивістські підходи в українському літературознавстві.

Рекомендована література

Базова література

1. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство. Київ: ВД КМА, 2008. 432 с.
2. Баррі П. Вступ до теорії: Літературознавство і культурологія. Київ: Смолоскип, 2008. 360 с.
3. Варикаша М. Методологія літературознавства. Бердянськ: Ф-ОП Ткачук О. В., 2016. 206 с.
4. Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 2002. 832 с.
5. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. А. Волкова, О. Бойченка та ін. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 636 с.
6. Література. Теорія. Методологія / упоряд. Д. Уліцька. Київ: КМА, 2006. 543 с.

Допоміжна література

1. Антологія феміністичної філософії / за ред. Елісон М. Джагер та Айрис Меріон Янг; пер. з англ. Б. Єгідис; наук. ред. пер. О. Іващенко. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006. 800 с.
2. Астрахан Н.І. Методологія літературознавства: від ХХ до ХХІ століття. *Science and Education a New Dimension*. Philology, II(5), 2014. № 28. С.34–37. URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/astrachan_n.i_methodology_of_literary_criticism_from_the_twentieth_to_the_twenty-first_century.pdf (Дата звернення до ресурсу 16.02.2020)
3. Блум Г. Західний канон. Книги на тлі епохи /пер. з англ.; ред. Р. Семків. Київ: Факт, 2007. 720 с.
4. Гендерні студії в літературознавстві: навч. посібник / за ред. В. Л. Погребної. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2008. 222 с.
5. Гундорова Т. Кітч і Література. Травестії. Київ: Факт, 2008. 284 с.
6. Зборовська Н. В. Психологія і літературознавство: посібник. Київ: Академвидав, 2003. 392 с.
7. Літературознавча енциклопедія: у 2 т.. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.
8. Літературознавча енциклопедія: у 2 т.. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 624 с.
9. Мітосек З. Теорії літературних досліджень. Сімферополь: Таврія, 2005. 408 с.

10. Перкінс Д. Чи можлива історія літератури? Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2005. 152 с.
11. Сторі Дж. Теорія культури та масова культура / пер. з англ. Харків: Акта, 2010. 357 с.
12. Тодоров Ц. Поняття літератури та інші есе. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 162 с.
13. Червінська О.В. Рецептивна поетика. Історико-методологічні та теоретичні засади. Чернівці: Рута, 2001. 56 с.
14. Cicchetti M. Close literary reading: a gypsy feministqueer methodology. *Interstudia (Revista Centrului Interdisciplinar de Studiu al Formelor Discursive Contemporane Interstud)*. 2020. №27. С. 40–47. URL: https://www.academia.edu/45035649/CLOSE_LITERARY_READING_A_GYPSY_FEMINISTQUEER_METHODODOLOGY (Дата звернення до ресурсу 12.02.2020).
15. Ransom J. C. Criticism. *A National Journal of Literature & Discussion*. URL: <http://www.vqronline.org/essay/criticism-inc-0> (Дата звернення до ресурсу 12.02.2020)

15. Інформаційні ресурси

1. Сайт університету: URL: <http://bdpu.org/> та бібліотеки: URL: <http://bdpu.org/library.html>
2. Література Західної Європи 19 століття. URL: <http://19v-euro-lit.niv.ru/>
3. Література епохи просвітництва. URL: <http://lit-prosv.niv.ru/>
4. Бібліотека Гумера. URL: www.gumer.info
5. Бібліотека світової літератури. Оригінали та переклади. URL: www.ae-lib.org.ua
6. Гіпертекстовий ресурс «Romantic circles», тексти, критичні статті з романтизму. URL: <http://www.rc.umd.edu/>
7. E-Texts for Victorianists. URL: <http://www.victorianprose.org/>
8. Victorian Database Online. URL: <http://www.victoriandatabase.com/>

4. Методи навчання:

- 1) За характером логіки пізнання: аналітичний, синтетичний, дедуктивний, індуктивний.
- 2) За рівнем самостійності розумової діяльності: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.
- 3) За джерелом знань: словесні (розповідь, пояснення, бесіда, лекція, інструктаж, робота з книгою); наочні (демонстрація, ілюстрація, спостереження); практичні (практична робота, виконання завдання).
- 4) За дидактичними цілями: методи організації навчальної діяльності, стимулювання і релаксації, контролю та оцінки.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

7. Система оцінювання.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю

90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
78-89	добре		B (дуже добре)
65-77			C (добре)
58-64			D (задовільно)
50-57	задовільно		E (достатньо)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34	незадовільно		F (незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)